એકમ 10	# જૂથચર્ચા (Group Discussion)

રૂપરેખા

10.0 ઉદ્દેશો

10.1 પ્રસ્તાવના

10.2 જૂથચર્ચા કોના દ્વારા રાખવામાં આવે છે ?

10.3 જૂથચર્ચાનું મહત્ત્વ

10.4 જૂથચર્ચાના ફાયદા

10.5 જૂથચર્ચાનું આયોજન

10.6 જૂથચર્ચામાં વ્યક્તિ દ્વારા ધ્યાનમાં લેવાતી બાબતો

10.7 જૂથચર્ચામાં પસંદગીકર્તા દ્વારા ધ્યાનમાં લેવાતી બાબતો

10.8 જૂથચર્ચા : આટલું કરો

10.9 જૂથચર્ચા : આટલું ના કરો

10.10 ભાષા પર ધ્યાન કેન્દ્રિત

10.11 શબ્દભંડોળનો યોગ્ય ઉપયોગ

10.12 શ્રવણ કળા : જૂથચર્ચામાં સફળ બનાવે.

10.13 જૂથચર્ચાની નૈતિકતા

10.14 મૂલ્યાંકનના માપદંડ (Major Areas of Evaluation)

10.15 જૂથચર્ચાના માળખામાં ઘટકોની ભૂમિકા

10.16 પેનલની અપેક્ષાઓ

10.17 ગ્રંથાલય અને માહિતી વિજ્ઞાનમાં જૂથચર્ચા

10.18 જૂથચર્ચા માટે કેટલાંક વિષયો

10.19 સારાંશ

10.20 તમારી પ્રગતિ ચકાસોના ઉત્તરો

10.21 ચાવીરૂપ શબ્દો

10.22 સંદર્ભો અને વિશેષ વાંચન

10.0 ઉદ્દેશો (Objectives)

દરેક વિષયના દરેક મુદ્દા પાછળ ભણવાના આશય હોય છે, એવી જ રીતે જૂથચર્ચા એવો વિષય છે જેના વિષે ગ્રંથાલયમાં અભ્યાસ કરતા દરેક વિદ્યાર્થીને જાણકારી હોવી જોઈએ. ગ્રંથાલયમાં વિવિધ સ્તરે જૂથચર્ચાનું મહત્ત્વ હોય છે, જેમ કે...

(1) વિદ્યાર્થીઓના પ્રાયોગિક કાર્યમાં જૂથચર્ચા મહત્ત્વનો ભાગ છે.

(2) ગ્રંથાલયના વિવિધ સેમીનાર અને વાઈવામાં જૂથચર્ચા દ્વારા નવા વિચારોની આપ-લે થાય છે.

(3) કોઈ પણ વ્યાવસાયિક અભ્યાસક્રમમાં પ્રવેશ માટે જૂથચર્ચા બીજું પગથીયું છે.

10.1 પ્રસ્તાવના (Introduction)

આપણે રોજ - બરોજના જીવન વ્યવહારમાં વાતચીત દ્વારા એકબીજાં સાથે વાતચીત કરીને પ્રત્યાયન કરતાં હોઈએ છીએ. પ્રત્યાયન દ્વારા વધારે માહિતી મેળવી શકીએ છીએ. પ્રત્યાયનની જેમ જ જૂથચર્ચા પણ એટલી જ મહત્ત્વની બને છે જ્યારે કોઈ નિર્ણય લેવામાં ઘણા બધા વ્યક્તિઓના વિચારની જરૂર પડે.

જ્યારે વધારે કારણોસર કોઈ મહત્ત્વપૂર્ણ નિર્ણય લેવાનો થાય ત્યારે જૂથચર્ચા એક પસંદગીનું સાધન છે. જૂથચર્ચા એ કોઈપણ પરીક્ષાઓમાં થતી હોય છે. અરજદારની પસંદગી પ્રક્રિયામાં લેખિત પરીક્ષા બાદ પસંદ થયેલા અરજદારોમાં જૂથચર્ચા કરવામાં આવે છે. જૂથચર્ચા એ લેખિત પરીક્ષા પછીનું પગથિયું છે. જૂથચર્ચાની મદદથી પસંદગી સમિતિને અરજદાર પસંદગીમાં સરળતા રહે છે.

પ્રોફેશનલ અભ્યાસક્રમ તેમજ સંસ્થાઓ દ્વારા આવી ટેકનિકનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે. ધંધાકીય સંસ્થાઓ તેમજ અર્થશાસ્ત્ર જેવી વ્યવસાયિક ક્ષેત્રમાં જૂથચર્ચા જેવી ટેકનિક નવા - નવા વિચારોની આપ-લે તેમજ વ્યક્તિના આત્મવિશ્વાસની જાણકારી પૂરી પાડે છે.

ઔપચારિક જૂથચર્ચાએ "વ્યક્તિઓના વાતચીત" માટેની મોટી લાક્ષણિકતા છે. સામાન્ય રીતે જૂથના નેતા દ્વારા ચર્ચાની શરૂઆત થતી હોય છે. જેમાં જૂથના નિયમોનું સ્પષ્ટીકરણ કરવામાં આવે છે અને કોઈ એક વ્યક્તિને પ્રશ્ન અને તેના સમાધાન સુધી ચર્ચા શરૂ થતી હોય છે. એકવાર ચર્ચા શરૂ થઈ જાય પછી નેતાનું ધ્યાન આપેલા સમસ્યા અને તેના ઉત્તર ઉપર રહેતું હોય છે. ચર્ચાના અંતમાં નેતા મુખ્ય વિચાર અને સમાધાનને સમજી ચર્ચા પર વિરામ મુકે છે.

★ વ્યાખ્યા

જૂથ એટલે એવી વ્યક્તિઓનો સમૂહ જે રોજ-બરોજના સતત સંપર્કમાં રહીને એક ધ્યેયને પૂર્ણ કરવા માટે કાર્ય કરતાં હોય, જ્યારે ચર્ચા એટલે બે કે તેથી વધુ વ્યક્તિઓ વચ્ચે થતી વિચારોની આપ-લે.

"જૂથચર્ચા એક એવું સાધન છે જે ટૂંક સમયમાં પસંદગી કર્તાને ઘણા બધા ઉમેદવારોના વિચારોનું નિરીક્ષણ, તુલના અને અભ્યાસ મૂલ્યાંકન કરી શકે છે." રિઝ્યૂમ કે લેખિત પરીક્ષા દ્વારા વ્યક્તિમાં રહેલી આવડત કે વિચારોનો ખ્યાલ મેળવવો અશક્ય છે, એવી સ્થિતિમાં જૂથચર્ચા એ એક તક છે, જેના દ્વારા વ્યક્તિમાં રહેલી આવડત તેમજ વિચારોનું નિરીક્ષણ કરી શકાય છે.

તમારી પ્રગતિ ચકાસો.

1. જૂથચર્ચા એટલે શું ?

નોંધ: i. તમારો જવાબ નીચે આપેલ જગ્યામાં લખો.

ii. તમારો જવાબ યુનિટના અંતમાં આપેલ જવાબ સાથે ચકાસો.

....

....

....

....

....

....

....

....

....

10.2 જૂથચર્ચા કોના દ્વારા રાખવામાં આવે છે ?

જૂથચર્ચા Group Discussionના નામે ઓળખાય છે. જૂથચર્ચા એવી પ્રક્રિયા/પગથિયું છે જે કંપની, સંસ્થાઓ કે કોઈ ધંધાકીય સ્કૂલ દ્વારા રાખવામાં આવે છે. જેમાં વ્યક્તિમાં રહેલ આંતરિક પ્રત્યાયન આવડત, આત્મવિશ્વાસ, જૂથ એકતા, નેતૃત્વની ક્ષમતા, તેમજ સામાજિક વર્તન અને પરિસ્થિતિઓમાંથી બહાર આવવા માટેની બાબતોને ધ્યાનમાં રાખવામાં આવે છે.

10.3 જૂથચર્ચાનું મહત્ત્વ (Importans of Group Discussion)

કોઈપણ સંસ્થા કે કંપનીમાં અરજદારની પસંદગી માટે તેના મૂલ્યાંકનમાં જૂથચર્ચા મદદરૂપ બને છે. જૂથચર્ચાથી વ્યક્તિ અલગ અલગ પરિસ્થિતિમાં કેવી રીતે પરફોર્મ

કરે છે તેનું તારણ કાઢી શકાય છે. સ્નાતક કક્ષા બાદ યુનિવર્સિટી, બી-સ્કૂલ, કેમ્પસ પ્લેસમેન્ટના પ્રવેશ માટે જૂથચર્ચા જરૂરી છે. જુથમાં નેતા કે સભ્ય તરીકે કાર્ય કરવાની ક્ષમતા હોવી જોઈએ. જૂથચર્ચા એક અસરકારક યુક્તિ છે જે વ્યક્તિ પસંદગીમાં મદદરૂપ બને છે.

10.4 જૂથચર્ચાના ફાયદા (Benifit of Group Discussion)

- વિચારો રજૂ કરી, આપ-લે કરી શકાય.
- દરેક વિચારોનું ભંડોળ નવો વિચાર લાવે છે.
- જૂથો કોઈપણ પ્રયત્નો માટે એક ટેકો અને વૃદ્ધિ પ્રદાન કરે છે.
- કોઈપણ વ્યવસાયિક અભ્યાસક્રમમાં પ્રવેશ માટે જૂથચર્ચા મદદરૂપ બને છે.
- કોઈ નિશ્ચિત સમસ્યાના સમાધાન સુધી પહોંચી શકાય છે.
- ચોક્કસ નિર્ણય લઈ શકાય છે.
- બીજાના વિચારો જાણવાથી પોતાના વિચારો અને જ્ઞાનમાં વધારો થાય છે.

તમારી પ્રગતિ ચકાસો.

2. જૂથચર્ચાનું મહત્ત્વ અને ફાયદા જણાવો.

નોંધઃ i. તમારો જવાબ નીચે આપેલ જગ્યામાં લખો.

ii. તમારો જવાબ યુનિટના અંતમાં આપેલ જવાબ સાથે ચકાસો.

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

10.5 જૂથચર્ચાનું આયોજન (Planning of Group Discussion)

જૂથચર્ચા એ સાદી ચર્ચા છે. જેમાં જુથમાં વ્યક્તિઓને ભાગ લેવા માટે આમંત્રિત કરવામાં આવે છે. જૂથમાં ભાગ લેનાર વ્યક્તિઓની સંખ્યા 7 થી 8 હોય શકે, પરંતુ 15 થી વધારે નહિ. તેઓને જૂથમાં ચર્ચા માટે વિષય આપવામાં આવે છે. મોટા ભાગે ડીબેટ જેવું હોય છે. ભાગ લેનાર દરે વ્યક્તિને 10 મિનિટ જેટલો સમય આપવામાં આવે છે, જેમાં તેઓ વિષયને સમજી શકે અને તેમના વિચારોને ગોઠવી શકે છે. ત્યારબાદ 20-25 મિનિટ વિષય ઉપર ચર્ચા કરવા માટે આપવામાં આવે છે. ચર્ચા માટે કેટલો સમય મળશે તેની વાતચીત પહેલાથી જ ભાગ લેનાર વ્યક્તિઓ સાથે કરવામાં આવે છે. જૂથચર્ચામાં ભાગ લેનાર વ્યક્તિમાંથી કોઈ નેતૃત્વધારી કે સંયોજક હોતું નથી. દરેક વ્યક્તિને સમાન ગણવામાં આવે છે. પરંતુ એ શક્ય છે કે કોઈ વ્યક્તિ આગળ આવીને નેતૃત્વ સંભાળી લે છે. જૂથચર્ચામાં ફોર્મલ ડીબેટ જેવા કોઈ પણ પ્રકારના નિયમોનું કોઈ પણ પરિસ્થિતિમાં પાલન થતું નથી.

10.6 જૂથચર્ચામાં દ્વારા વ્યક્તિમાં રહેલી નીચેની બાબતોને ધ્યાનમાં લેવામાં આવે છે.

- નેતૃત્વની ગુણવત્તા
- અરજદારની ગુણવત્તા
- પરિસ્થિતિઓને સુધારવાની આવડત
- મૌખિક પ્રત્યાયન આવડત
- વ્યક્તિઓને સમજવાની આવડત
- જૂથ ભાવના
- નિયમો પ્રત્યે હકારાત્મક વિચાર
- જૂથ વર્તન
- આંતરિક વર્તન
- નિર્ણય લેવાની આવડત
- બોડી લેન્ગવેજ
- વ્યક્તિ પોતાના ધ્યેય તેમજ સંસ્થાના ધ્યેયને કેટલું મહત્ત્વ આપે છે.

- વ્યક્તિ બીજાના વિચારોને સાંભળે છે કે નહીં, તેમજ બીજાના વિચારોને કેટલા અંશે સ્વીકારવા તૈયાર છે.

તમારી પ્રગતિ ચકાસો.

3. જૂથચર્ચાનું આયોજન જણાવી, વ્યક્તિ દ્વારા કઈ બાબતોનું ધ્યાન રાખવું જોઈએ સમજાવો ?

નોંધઃ i. તમારો જવાબ નીચે આપેલ જગ્યામાં લખો.

ii. તમારો જવાબ યુનિટના અંતમાં આપેલ જવાબ સાથે ચકાસો.

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

10.7 જૂથચર્ચામાં પસંદગીકર્તા દ્વારા ધ્યાનમાં લેવાતી બાબતો

જૂથચર્ચા દરમિયાન નિરીક્ષક અરજદારમાં ઘણી બધી નવી વાતો જાણવામાં રસ ધરાવે છે. તેઓ તમારામાં ઘણા બધા નવા નવા લક્ષણોને ધ્યનમાં રાખે છે. જે આવડત અને જ્ઞાન રિઝ્યુમમાં જોવા મળતું નથી. તેવી દરેકમ બાબતો જૂથચર્ચા દ્વારા જાણવા મળે છે. નીચેની બાબતો નિરીક્ષક દ્વારા ધ્યાનમાં લેવામાં આવે છે.

- શું તમે કોઈ ઉપયોગી માહિતી આપો છો ?
- તમારું વિષય પ્રત્યેનું જ્ઞાન કેવું અને કેટલું છે ?
- શું તમે અસરકારક પ્રત્યાયન કરી શકો છો ?
- શું તમે સારા શ્રોતા છો ?
- તમે જરૂરિયાત વગર બીજાને ટેકો છે ?
- તમારા હાવભાવ હકારાત્મક છે ને નકારાત્મક ?
- શું તમારામાં વિશ્લેષણનાત્મક કુશળતા છે ?
- શું તમે જૂથમાં નેતૃત્વ પૂરું પાડો છો ?
- તમે કેટલા સારા ટીમ વક્તા છો ?
- શું તમે માત્ર પોતાના સ્વાર્થ માટે સાંભળો છો અને ભાગ લો છો ?
- શું તમે, જૂથને બીજા વિષય ઉપર જતાં અટકાવવા માટે તમારા વિષય પર ધ્યાન દોરો છો ?

તમારી પ્રગતિ ચકાસો.

4. જૂથચર્ચા દરમિયાન પસંદગીકર્તા દ્વારા ધ્યાનમાં લેવાતી બાબતો જણાવો.

નોંધઃ ***i. તમારો જવાબ નીચે આપેલ જગ્યામાં લખો.***

ii. તમારો જવાબ યુનિટના અંતમાં આપેલ જવાબ સાથે ચકાસો.

....

....

....

....

....

....

....

....

....

10.8 જૂથચર્ચા : આટલું કરો

જો તમારી પાસે પૂરતા પ્રમાણમાં સામાન્ય જ્ઞાન હોય તો એ તમને જૂથચર્ચામાં મદદરૂપ બનશે. તેના માટે તમારામાં વ્યાકરણ, શબ્દભંડોળ, અને ઉચ્ચારણ પણ સારું હોવું જરૂરી છે. જે પસંદગીકર્તાનું ધ્યાન તમારી તરફ દોરવા પ્રેરિત કરશે. જો તમારે પોતાના માટે કંઈક સારું કરવું છે અને પસંદગીકર્તા ઉપર એક છાપ / ઓળખ મૂકવી હોય તો જૂથચર્ચામાં થોડીક બાબતોની ધ્યાન રાખવું જરૂરી છે. જેમ કે જૂથચર્ચા દરમિયાન આટલું કરો અને આટલું ના કરો.

- બને ત્યાં સુધી બીજાંને ધ્યાનપૂર્વક સાંભળો અને નોટ તૈયાર કરો.
- ચર્ચામાં બને એટલા વહેલાં જોડાઈ જાવ.
- હંમેશા આત્મવિશ્વાસ સાથે માહિતીની આપ-લે (પ્રત્યાયન) કરો.
- હંમેશા એ બાબત ધ્યાનમાં રાખવી કે, તમારું ધ્યાન આપેલા વિષય ઉપર વધારે હોવું જોઈએ.
- નવો વિચાર રજૂ કરવાનો પ્રયત્ન કરો કે જે અગાઉ કોઈ બીજા દ્વારા ના કરવામાં આવ્યો હોય.
- જો તમને કોઈ વ્યક્તિનો એવો વિચાર જાણવા મળે જેનું જ્ઞાન ના હોય તો તેમને હાલમાં ચાલી રહેલ પરિસ્થિતિઓના પ્રશ્નો કરો.
- જો તમે કોઈના વિચારથી સહમત ના હોવ તો પ્રશિષ્ટ ભાષાનો ઉપયોગ કરીને ઉત્તર આપો.
- જો ચર્ચા વિષયની બહાર થતી હોય તો, ચર્ચાને વિષય ઉપર લાવવાના પ્રયત્ન કરો.
- હકારાત્મક બોડી લેન્ગવેજ વાપરો જેમ કે કોઈની સામે બોલતા કે સાંભળતા હોવ ત્યારે તેની આંખોમાં આંખ નાખીને આત્મવિશ્વાસથી વાત કરો.
- તમે ચર્ચામાં બોલો છો કે નથી બોલતા, છતાં આત્મવિશ્વાસ અને રસથી પૂરી ચર્ચામાં ભાગ લો.
- કોઈ પણ પ્રકારની દલીલ શરૂ કરો તો તેને સમય પર અને સારી રીતે પૂર્ણ કરો.
- હરીફાઈ કરતાં સહયોગથી કાર્ય કરો.

10.9 જૂથચર્ચા : આટલું ના કરો

જ્યારે જૂથચર્ચા ચાલી રહી હોય ત્યારે પસંદગીકર્તા તમારા દરેક હકારાત્મક અને નકારાત્મક વિચારોનું નિરીક્ષણ કરતા હોય છે. ત્યારે તમારી લાયકાત મહત્ત્વની બને છે, જે તમારી ખામીઓ પર પ્રભાવિત ન થાય. જેથી કરીને જૂથચર્ચામાં નીચેની બાબતો ન કરવી જોઈએ.

- જ્યારે કોઈ વ્યક્તિ પોતાનો વિચાર રજૂ કરી રહ્યો હોય ત્યારે આરામ ન કરો અને શાંત ન બેસો.
- લાંબા સમય સુધી ચુપ ના બેસો. પસંદગીકર્તા તમને સાંભળવા માટે બેઠાં હોય છે.
- કોઈ પણ નકારાત્મક બોડી લેન્ગવેજ ન વાપરો જેમ કે બોલતી વખતે પગને ક્રોસ કરીને બેસવું.
- અપમાનજનક અને વાંધાજનક લાગે એવા હાવભાવનો ઉપયોગ ન કરવો.
- જ્યારે કોઈ વ્યક્તિ પોતાનો વિચાર રજૂ કરી રહ્યો હોય ત્યારે દખલ ન કરો.
- કોઈ તમારા વિચારથી સહમત ના થાય ત્યારે નકારાત્મક ભાવ ના આપો તેમજ સ્વભાવ ન બદલો.
- જૂથચર્ચામાં આપેલ વિષયની બહાર કોઈ ચર્ચા ન કરો.
- કોઈ પણ વિષય કે વિચારને પોતાની જાત પર ન લેવા.
- જૂથચર્ચામાં બીજાને સૂચનાઓ ન આપવી.
- માત્ર બોલવા ખાતર જૂથમાં ન બોલશો.

10.10 ભાષા પર ધ્યાન કેન્દ્રિત (Focus on Language)

જૂથચર્ચામાં ભાષા, શબ્દો તેમજ ઉચ્ચારણનું ખૂબ જ મહત્ત્વ છે. ભાષાનો કેવી રીતે ઉપયોગ કરવો તે જાણવું મહત્ત્વનું છે. નીચે અમુક મહત્ત્વની ભાષાનો ઉપયોગ દર્શાવ્યો છે જે જૂથચર્ચા દરમિયાન મદદરૂપ બની શકે છે.

★ **વિચાર રજૂ કરવા માટે**

- મને એવું લાગે છે કે...
- મારી દૃષ્ટિ એ...
- મારા વિચારોનું વલણ...
- એતો સ્પષ્ટ છે કે...

- હું માનું છું કે...
- સ્પષ્ટ રીતે...

★ **વિક્ષેપ / અવરોધ માટે**

- સાંભળો, હું થોડોક ખુલાસો / સ્પષ્ટીકરણ કરવા માંગું છું.
- જો હું થોડોક સમય લઉં...
- માફ કરજો, દખલગીરી માટે પણ...

★ **વિક્ષેપ / અવરોધને રોકવા / સાચવવા માટે**

- માફ કરશો, મને આ પૂરું કરવા દો.
- જુઓ, હું જે કહી રહ્યો છું તે પૂરું કરી લઉં.
- આપ મને મારી વાત પૂરી કરવાનો સમય આપશો.

★ **ચર્ચાને વિષય ઉપર લઈ જવા માટે**

- શું આપણે મુખ્ય વિષય ઉપર જઈ શકીએ.
- મને હવે આવું લાગે છે કે આપણે મૂળ ચર્ચા ઉપર જવું જોઈએ.

★ **કોઈ વિષય ઉપર સંમતિ આપવા માટે**

- હું થોડો સમંત છું.
- સંપૂર્ણપણે / ચોક્કસપણે / બરાબર (યથાર્થ રીતે)
- હું વિચારું છું કે તમે સાચા છો.

★ **કોઈ વિષય ઉપર સંમતિ ન થવા માટે**

- હું આ વિષય ઉપર થોડુંક કહીશ.
- હું એવું નથી માનતો...
- હું તમારી વાત સાથે સંમત નથી.

★ **વ્યાપકતા અને સુધારાત્મકતા ચકાસવા માટે**

- એને આપણે બીજી રીતે લઈએ

★ **ચર્ચામાં સૂચનો આપવા માટે**

- હું એવું સૂચન કરું છું કે...
- કોઈ વિષય પર...
- આપણે આમ કરીએ તો...

તમારી પ્રગતિ ચકાસો.

5. જૂથચર્ચાનો અર્થ આપી, જૂથચર્ચામાં **Do's** (એટલું કરો) અને **Dont's** (એટલું ના કરો)ની માહિતી આપો.

6. જૂથચર્ચાનો અર્થ આપી, જૂથચર્ચામાં ભાષા ઉપર ધ્યાન કેવી રીતે કેન્દ્રિત કરવું તેની માહિતી આપો.

નોંધઃ **i.** તમારો જવાબ નીચે આપેલ જગ્યામાં લખો.

ii. તમારો જવાબ યુનિટના અંતમાં આપેલ જવાબ સાથે ચકાસો.

....

....

....

....

....

....

....

....

....

10.11 શબ્દભંડોળનું ઉલ્લેખન (Mention of Vocabulary)

જૂથચર્ચામાં શબ્દોને ધ્યાન રાખીને બોલવા જોઈએ. કોઈપણ વિષય ઉપરની જૂથચર્ચામાં બધા વ્યક્તિઓને સમજણ પડે એવા શબ્દોનો ઉપયોગ કરવો. જેથી કરીને કોઈપણ વ્યક્તિને સમજણ સમજવામાં અડચણ ના પડે. બને ત્યાં સુધી સામાન્ય એટલે કે (કોમન) શબ્દોનો ઉપયોગ કરવો. વિચારને રજૂ કરતી વખતે માત્ર એક કે બે વ્યક્તિ સાથે વાત ના કરો. બને ત્યાં સુધી જૂથચર્ચામાં બધા વ્યક્તિઓ સાથે વિચારોની આપ-લે કરો. જેનાથી બીજાં પણ તમારી સાથે જોડાશે અને તેઓ પણ મુક્ત રીતે તેમના વિચારો રજૂ કરશે. કોઈ બીજી વ્યક્તિના પ્રશ્નનો ઉત્તર આપો ત્યારે પણ બધા સાથે વાત-ચીત કરો.

10.12 શ્રવણ કળા : જૂથચર્ચામાં સફળ બનાવે

વ્યક્તિ સારો શ્રોતા બની જાય તો તેને જૂથચર્ચા જેવી પરીક્ષાઓમાં સફળ બનવાનો માર્ગ મળી રહે છે. જૂથચર્ચામાં કોઈ વિદ્યાર્થી જૂથચર્ચામાં સંપૂર્ણ પણે ભળી જાય. એના માટે વિચારીને બોલવાનું, સંભાળવાનું અને નિરીક્ષણએ જૂથચર્ચામાં પ્રગતિનો રસ્તો બને છે પરંતુ વ્યક્તિ પોતાની ક્ષમતા પ્રમાણે 15 મિનિટથી વધારે ધ્યાન આપી શકતો નથી. ચર્ચાનો અનુભવ ત્યારે આવે જ્યારે વ્યક્તિ ચતુરાઈ અને ધ્યાનપૂર્વક નિરીક્ષણ કરી શકે. કોઈ વ્યક્તિ વિચાર રજૂ કરે ત્યારે નીચેના પરિબળોના આધારે સત્ય / અસત્ય વિચારને અલગ અલગ કરી શકે છે.

- તમે જૂથચર્ચાના ધ્યેય સુધી પહોંચવા પોતાનું યોગદાન આપ્યું...
- સાંભળવાની તકમાં ઓછામાં ઓછી 15 મિનિટ જેટલું બોલ્યા...
- જો તમે જૂથમાં ચર્ચા થતા વિષય ઉપર જ્ઞાન ન હોય તો પણ બીજાંના વિચારો સાંભળીને પોતાનો વિચાર રજૂ કર્યો...
- જૂથચર્ચા એવું સ્થળ છે જ્યાં બધા એક સાથે પોતાના વિચારો રજૂ કરવા પ્રયત્ન કરતાં હોય છે ત્યારે બધાના વિચારોને માત્ર સાંભળ્યાં...
- જો તમે જૂથચર્ચાના મુખ્ય ધ્યેયમાં યોગદાન નથી આપતા તો તમે જૂથ કાર્યમાં સફળ નથી...
- એક સારા શ્રોતા તરીકે હંમેશા બીજાંના વિચારો સાથે સમંત થયાં...
- જૂથચર્ચાના છેલ્લા પડાવમાં તમારે કોઈને સાંભળવા કરતા તમારા વિચારોને સારાંશ કરીને રજૂ કર્યા...

10.13 જૂથચર્ચાની નૈતિકતા (Etsics of Group Discussion)

ચર્ચા એવી પ્રક્રિયા છે જ્યાં એક વ્યક્તિના વિચારો બીજી વ્યક્તિના વિચારોથી જુદા હોય છે. દરેક વ્યક્તિ પોતાના અલગ અને નવા વિચારો રજૂ કરતાં હોય છે. જૂથચર્ચા દરમિયાન નૈતિકતા વિચાર - વિમર્શને પ્રોત્સાહિત કરે છે. જ્યારે બીજાં વ્યક્તિના વિચારને સમજીને પોતાના વિચાર રજૂ થતા હોય ત્યારે નૈતિકતા રાખવી જરૂરી બને છે. જૂથચર્ચામાં કોઈ પ્રકારની અનૈતિકતાથી વિચારને સાચો ન બનાવો જોઈએ. સત્ય અને અસત્ય જાણ્યા બાદ જ વિચારોની આપ-લે કરવી જોઈએ. પુસ્તકમાં ભાષા અને તર્કનું નૈતિક અમલીકરણ ત્યારે જ થાય જ્યારે ચર્ચામાં આવે, નવા વિચારોનો હકારાત્મક અથવા નકારાત્મક ઉત્તર આપતા નૈતિકતાથી વિચારવું જરૂરી બને છે.

10.14 મૂલ્યાંકનના માપદંડ (Major Areas Of Evaluation)

જૂથચર્ચામાં ભાગ લેનાર દરેક વ્યક્તિનું મૂલ્યાંકન વિષયના દ્વારા કરવામાં આવે છે. અહીં દર્શાવેલ અમુક ઘટક પ્રમાણે તેઓ દરેક વ્યક્તિની મૂલ્યાંકન ફાઈલ તૈયાર કરે છે. જે ઘટકો તમને જૂથચર્ચામાં ભાગ લેતી વખતે મદદ કરી શકે છે.

– **અંગ્રેજી ભાષા બોલવા ઉપર પકડ :** ઘણીવાર વ્યક્તિ પોતાની માતૃભાષાથી એટલો જોડાઈ જાય છે કે બીજી કોઈ ભાષા ઉપર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરતાં નથી. જે જૂથચર્ચા કાર્યક્રમમાં મોટી ખામી બની શકે છે. અંગ્રેજી ભાષા પણ એટલી જ જરૂરી છે. પરંતુ જે તર્કશુદ્ધ, સાચી, સુસંગત, યોગ્ય હોવી જોઈએ. જો અંગ્રેજી ભાષાનો ઉચ્ચાર વ્યવસ્થિત ન હોય તો બને ત્યાં સુધી અંગ્રેજી શબ્દોનો ઉપયોગ ટાળવો.

– **વિષય આધારિત જ્ઞાન :** ભાગ લેનાર વ્યક્તિ જે વિષય ઉપર ચર્ચા કરવાનો હોય તેની વિશ્વસનીય માહિતી, વાસ્તવિક ઘટના અને આંકડાઓ હોવાં જોઈએ. આ ઉપરાંત બીજાં વિષયોનું પણ જ્ઞાન હોવું જોઈએ, એક શિક્ષિત વ્યક્તિની અપેક્ષા પ્રમાણે વર્તમાન ઘટનાઓ, રાષ્ટ્રીય અને આંતરરાષ્ટ્રીય બાબતો, સામાજિક અને આર્થિક વિષયો, વૈજ્ઞાનિક અને પર્યાવરણીય સમસ્યાઓ, મુખ્ય અખબારોના વિવાદાસ્પદ મુદ્દાઓ ઉપર વધારે ધ્યાન કેન્દ્રિત કરો. જેટલું વધારે વિષયનું જ્ઞાન હશે તેટલા ઉત્સાહ અને આત્મવિશ્વાસથી ચર્ચામાં જોડાઈ શકશે. વિષય તજજ્ઞ વધારે વિષય જ્ઞાન ઉપર ભાર મૂકતા હોય છે.

– **મૌખિક પ્રત્યાયનનું કૌશલ્ય :** વિષયનું જ્ઞાન જેટલું મહત્ત્વપૂર્ણ છે તેટલું જ પ્રત્યાયન કૌશલ્ય છે. અભિવ્યક્તિ વગર જ્ઞાન અધૂરું છે. વિચારોની આપ-લે હંમેશા પ્રત્યાયનથી થાય છે, જૂથચર્ચામાં સફળતા માટે આત્મવિશ્વાસથી વિચાર રજૂ કરવો જરૂરી છે. પેનલ દ્વારા ભાગ લેનારનો આત્મવિશ્વાસ પણ જોવામાં આવે છે.

– **શ્રવણ કૌશલ્ય :** ઘણા લોકોની એક કમજોરી હોય છે કે વ્યક્તિને પોતાનું જ સાંભળવું ગમે છે. જૂથચર્ચામાં સાંભળવું પણ એટલું જ મહત્ત્વનું છે, જેટલું બોલવું. પેનલ દ્વારા ભાગ લેનારને સાંભળવાનું પણ ચકાસવામાં આવે છે.

તમારી પ્રગતિ ચકાસો.

7. **જૂથચર્ચામાં મૂલ્યાંકનના માપદંડની માહિતી આપો.**

નોંધઃ **i. તમારો જવાબ નીચે આપેલ જગ્યામાં લખો.**

ii. તમારો જવાબ યુનિટના અંતમાં આપેલ જવાબ સાથે ચકાસો.

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

10.15 જૂથચર્ચાના માળખામાં ઘટકોની ભૂમિકા :

- આરંભ કરનાર
- માહિતી શોધનાર અને આપનાર
- પ્રક્રિયા સહાયક
- અભિપ્રાય શોધનાર / આપનાર
- સ્પષ્ટકર્તા
- સારાંશ
- સામાજિક સમર્થક
- હાર્મોનાઈઝર
- તણાવ રાહત
- ઉત્સાહકારક
- હુમલો કરનાર
- વર્ચસ્વ

10.16 પેનલની અપેક્ષાઓ (Panel Expectations)

તમારી પાસે નીચેના ગુણો હોવા જોઈએ :

- ટીમ ખેલાડી (Team Player)
- તર્ક (Reasoning)
- નેતૃત્વ (Leadership)
- લવચીક (Flexible)
- નિશ્ચય (Assertiveness)
- પહેલ (Initiative)
- સર્જનાત્મકતા (Creatgivity (Out of The Box Thinking))
- પ્રેરણાદાયી ક્ષમતા (Inspiring Ability)
- સાંભળવું (Listening) અને જાગૃતિ (Awareness)

10.17 ગ્રંથાલય અને માહિતી વિજ્ઞાનમાં જૂથચર્ચા (Group Discussion in Library and information Science)

ગ્રંથાલય એવું સ્થળ છે જ્યાં વિચારોની. પુસ્તકોની તેમજ સંશોધનો આપ-લે થાય છે. એક વ્યક્તિ બીજી વ્યક્તિ સાથે ચર્ચાથી પોતાની માહિતીની જરૂરિયાતને પૂર્ણ કરે છે. શોધ કે લઘુશોધ જેવા અભ્યાસક્રમમાં પ્રવેશ માટે જૂથચર્ચા ખૂબ જ મહત્ત્વની બને છે. ઉપભોક્તાઓ, સંશોધનકારાક, અધ્યાપકો પોતાની માહિતીની જરૂરિયાતને પૂર્ણ કરવા માટે ગ્રંથાલયનો ઉપયોગ કરતા હોય છે. કાયદા જેવા વિષયના ગ્રંથાલયોમાં ચર્ચા માટે મુટ કોર્ટ (Moot Court) જેવાં વિભાગો બનાવવામાં આવે છે જ્યાં વિદ્યાર્થી, અધ્યાપકો, સંશોધકો પોતાના જ્ઞાનની આપ-લે એકબીજા સાથે કરી શકે. ગ્રંથાલય જેવાં સ્થળ પર જૂથચર્ચા એ અનોખો કાર્યક્રમ અથવા અનુભવ બની જાય છે.

તમારી પ્રગતિ ચકાસો.

8. જૂથચર્ચાનો અર્થ આપતી, ગ્રંથાલય અને માહિતી વિજ્ઞાનમાં જૂથચર્ચા કેવી રીતે મહત્ત્વની છે તે સમજાવો.

નોંધ: i. તમારો જવાબ નીચે આપેલ જગ્યામાં લખો.

ii. તમારો જવાબ યુનિટના અંતમાં આપેલ જવાબ સાથે ચકાસો.

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

10.18 જૂથચર્ચા માટે કેટલાંક વિષયો

- ભારતમાં આતંકવાદ
- રાજકારણ ધર્મમાં ભળવું ન જોઈએ
- ભારતીયોમાં નૈતિકતા અને મૂલ્યો અધોગતિશીલ
- મીડિયા પબ્લિશિંગ અને ટેલિકાસ્ટિંગ ટ્રિવિયા સાથે, સેન્સરશીપ આજના યુગની જરૂરિયાત છે.
- આપણે વન્યપ્રાણી / પર્યાવરણ બચાવવા માટે ગંભીર નથી.
- શિક્ષણ પ્રણાલીમાં ગંભીર સુધારાની જરૂર છે.
- શું રાજકીય સિસ્ટમ એ આપણા પછાતપણ માટેનું કારણ છે ?
- ઉચ્ચ શિક્ષણનું ખાનગીકરણ
- ભારતીય બી-શાળાઓની અસરકારકતા
- ઈ-લર્નિંગ : વર્ગખંડમાં શીખવાની અવેજી.
- સુરક્ષા કેમેરા અને ગોપનીયતા

10.19 સારાંશ (Summary)

આપણે રોજ-બરોજના જીવન વ્યવહારમાં વાતચીત દ્વારા એકબીજાં સાથે વાતચીત કરીને પ્રત્યાયન કરતાં હોઈએ છીએ. માહિતી એટલી જ અગત્યની છે જેટલી બીજાં

સાથે વાત કરવી. આ તબક્કે જૂથચર્ચા એક મહત્ત્વનો ભાગ ભજવે છે. જ્યારે કોઈ નિર્ણય લેવાનો હોય અથવા કોઈ સમસ્યાનું સમાધાન શોધવાનું થાય ત્યારે જૂથચર્ચાનું આયોજન થતું હોય છે. પરિણામ સ્વરૂપે ઉકેલ મળી રહેતા હોય છે. વિવિધ ક્ષેત્રોની જેમ ગ્રંથાલય ક્ષેત્રમાં પણ જૂથચર્ચા એટલી જ મહત્ત્વની છે.

10.20 તમારી પ્રગતિ ચકાસોના ઉત્તર

1. જૂથ એટલે એવી વ્યક્તિઓનો સમૂહ જે રોજ-બરોજના સતત કોન્ટેક્ટમાં રહીને એક ધ્યેયને પૂર્ણ કરવા માટે કાર્ય કરતા હોય, જ્યારે ચર્ચા એટલે બે કે તેથી વધુ વ્યક્તિઓ વચ્ચે થતી વિચારોની આપ-લે.

2. **જૂથ ચર્ચાનું મહત્વઃ** કોઈ પણ સંસ્થા કે કંપની માં અરજદારની પસંદગી માટે તેના મૂલ્યાંકનમાં જૂથ ચર્ચા મદદરૂપ બને છે. જૂથ ચર્ચાથી વ્યક્તિ અલગ અલગ પરિસ્થિતિમાં કેવી રીતે પરફોર્મ કરે છે તેનું તારણ કાઢી શકાય છે.સ્નાતક કક્ષા બાદ યુનિવર્સિટી, બી-સ્કૂલ, કેમ્પસ પ્લેસમેન્ટના પ્રવેશ માટે જૂથ ચર્ચા જરૂરી છે. જૂથમાં નેતા કે સભ્ય તરીકે કાર્ય કરવાની ક્ષમતા હોવી જોઈએ. જૂથ ચર્ચા એક અસરકારક યુક્તિ છે જે વ્યક્તિ પસંદગીમાં મદદરૂપ બને છે.

   જૂથચર્ચાના ફાયદાઃ

   - વિચારો રજૂ કરી, આપ-લે કરી શકાય
   - દરેકના વિચારોનું ભંડોળ નવો વિચાર લાવે છે.
   - જૂથો કોઈપણ પ્રયત્નો માટે એક ટેકો અને વૃદ્ધિ પ્રદાન કરે છે.

   કોઈપણ વ્યવસાયિક અભ્યાસક્રમ માં પ્રવેશ માટે જૂથ ચર્ચા મદદરૂપ બને

3. જૂથ ચર્ચાએ સાદી ચર્ચા છે જેમાં જુથમાં વ્યક્તિઓને ભાગ લેવા માટે આમંત્રિત કરવામાં આવે છે.જૂથમાં ભાગ લેનાર વ્યક્તિઓની સંખ્યા 7 થી 8 હોય શકે, પરંતુ 15 થી વધારે નહિ. તેઓને જૂથમાં ચર્ચા માટે વિષય આપવામાં આવે છે, મોટા ભાગે ડીબેટ જેવું હોય છે. ભાગ લેનાર દરેક વ્યક્તિને 10 મિનિટ જેટલો સમય આપવામાં આવે છે, જેમાં તેઓ વિષયને સમજી શકે અને તેમના વિચારોને ગોઠવી શકે છે.

   જૂથ ચર્ચા દ્વારાવ્યક્તિમાં રહેલી નીચેની બાબતોને ધ્યાનમાં લેવામાં આવે છે.

   - નેતૃત્વની ગુણવતા, અરજદારની ગુણવતા, પરિસ્થિતિઓ ને સુધારવાની આવડત, મૌખિક પ્રત્યાયન આવડત, વ્યક્તિઓને સમજવાની આવડત, જૂથ ભાવના, નિયમો પ્રત્યે હકારાત્મક વિચાર, જૂથ વર્તન, આંતરિક વર્તન, નિર્ણય લેવાની આવડત, બોડી લેન્ગવેજ, વ્યક્તિ પોતાના ધ્યેય તેમજ સંસ્થાના ધ્યેયને કેટલું મહત્વ આપે છે, વ્યક્તિ બીજાના વિચારોને સાંભળે છે કે નહી, તેમજ બીજાના વિચારોને કેટલાં અંશે સ્વીકારવા તૈયાર છે.

4. જૂથચર્ચામાં પસંદગીકર્તા દ્વારા ધ્યાનમાં લેવાતી બાબતો

- શું તમે કોઈ ઉપયોગી માહિતી આપો છો?
- તમારું વિષય પ્રત્યેનું જ્ઞાન કેવું અને કેટલું છે?
- શું તમે અસરકારક પ્રત્યાયન કરી શકો છે?
- શું તમે સારા શ્રોતા છો?
- તમે જરૂરિયાત વગર બીજાને ટોકો છે?
- તમારા હાવભાવ હકારાત્મક છે કે નકારાત્મક?
- શું તમારામાં વિશ્લેષણનાત્મક કુશળતા છે?

- શું તમે જૂથમાં નેતૃત્વ પૂરું પાડો છો?
  - તમે કેટલા સારા ટીમ વ્યક્તા છો?
  - શું તમે માત્ર પોતાના સ્વાર્થ માટે સાંભળો છો અને ભાગ લો છો?
  - શું તમે જૂથને બીજા વિષય ઉપર જતાં અટકાવવા માટે તમારા વિષય પર ધ્યાન દોરો છો?

5. જૂથ ચર્ચામાં આટલું કરો

- બને ત્યાં સુધી બીજાને ધ્યાનપૂર્વક સાંભળો અને નોટ તૈયાર કરો.
- ચર્ચામાં બને એટલા વહેલા જોડાઈ જાવ,
- હંમેશાં આત્મવિશ્વાસ સાતે માહિતીની આપ-લે (પ્રત્યાયન) કરો.
- હંમેશાં એ બાબત ધ્યાનમાં રાખવી કે, તમારું ધ્યાન આપેલા વિષય ઉપર વધારે હોવું જોઈએ.
- નવો વિચાર રજૂ કરવાનો પ્રયત્ન કરો જે અગાઉ કોઈ બીજા દ્વારા ના કરવામાં આવ્યો હોય.

જૂથચર્ચામાં આટલું ન કરો

- જ્યારે કોઈ વ્યક્તિ પોતાનો વિચાર રજૂ કરી રહ્યો હોય ત્યારે આરામ ન કરો અને શાંત ન બેસો.
- લાંબા સમય સુધી ચૂપ ના બેસો. પસંદગીકર્તા તમને સંભાળવા માટે બેઠા હોય છે.
- કોઈપણ નકારાત્મક બોડી લેન્ગવેજ ન વાપરો જેમ કે, બોલતી વખતે પગને ક્રોસ કરીને બેસવું.
- અપમાનજનક અને વાંધાજનક લાગે એવા હાવભાવનો ઉપયોગ ન કરવો.

6. ભાષા ઉપર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવા માટે નીચેની બાબતોનું ધ્યાન રાખો.

- વિચાર રજૂ કરવા માટે
- મને એવું લાગે છે કે......
- મારી દ્રષ્ટિ એ.......
- મારા વિચારોનું વલણ.....
- એ તો સ્પષ્ટ છે કે.......
- હું માનું છુ કે.......
- સ્પષ્ટ રીતે.......
- વિપેક્ષ/અવરોધ માટે
- સાંભળો, હું થોડાંક ખુલાસા/સ્પષ્ટીકરણ કરવા માંગું છું.
- જો હું થોડોક સમય લઉં....
- માફ કરજો, દખલગીરી માટેપણ.....

7. જૂથચર્ચામાં મૂલ્યાંકનના માપદંડ

- અંગ્રેજી ભાષા બોલવા ઉપર પકડ
- વિષય આધારિત જ્ઞાન
- મૌખિક પ્રત્યાયનનું કૌશલ્ય
- શ્રવણ કૌશલ્ય

8. ગ્રંથાલય એવું સ્થળ છે જ્યાં વિચારોની, પુસ્તકોની તેમજ સંશાધનો આપ-લે થાય છે. એક વ્યક્તિ બીજી વ્યક્તિ સાથે ચર્ચાથી પોતાની માહિતીની જરૂરિયાતને પૂર્ણ કરે છે. શોધ કે લઘુશોધ જેવા અભ્યાસક્રમમાં પ્રવેશ માટે જૂથ ચર્ચા ખૂબ જ મહત્ત્વની બને છે. ઉપભોક્તાઓ, સંશોધનકારક, અધ્યાપકો પોતાની માહિતીની જરૂરિયાત ને પૂર્ણ કરવા માટે ગ્રંથાલયનો ઉપયોગ કરતા હોય છે. કાયદા જેવાં વિષયના ગ્રંથાલયોમાં ચર્ચા માટે મુટ કોર્ટ (Moot Court) જેવાં વિભાગો બનાવવામાં આવે છે જ્યાં વિદ્યાર્થી, અધ્યાપકો, સંશોધકો પોતાના જ્ઞાત્‌ની આપ-લે એકબીજાં સાથે કરી શકે. ગ્રંથાલય જેવાં સ્થળ પર જૂથ ચર્ચા એ અનોખો કાર્યક્રમ અથવા અનુભવ બની જાય છે.

10.21 ચાવીરૂપ શબ્દો (Key Words)

જૂથચર્ચા : જૂથ એટલે એવી વ્યક્તિઓનો સમૂહ જે રોજ-બરોજના સતત કોન્ટેક્ટમાં રહીને એક ધ્યેયને પૂર્ણ કરવા માટે કાર્ય કરતા હોય, જ્યારે ચર્ચા એટલે બે કે તેથી વધુ વ્યક્તિઓ વચ્ચે થતી વિચારોની આપ-લે.

શ્રવણ કૌશલ્ય : ઘણાં લોકોની એક કમજોરી હોય છે કે વ્યક્તિને પોતાનું જ સંભાળવું ગમે છે. જૂથ ચર્ચામાં સંભાળવું પણ એટલું જ મહત્વનું છે જેટલું

બોલવું. પેનલ દ્વારા ભાગ લેનારનો સાંભળવાનું પણ ચકાસવામાં આવે છે.

મૌખિક પ્રત્યાયનનું કૌશલ્ય : વિષયનું જ્ઞાન જેટલું મહત્ત્વપૂર્ણ છે તેટલું જ પ્રત્યાયન કૌશલ્ય છે. અભિવ્યક્તિ વગર જ્ઞાન અધૂરું છે. વિચારોની આપ-લે હંમેશાં પ્રત્યાયનથી થાય છે, જૂથ ચર્ચામાં સફળતા માટે આત્મવિશ્વાસથી વિચાર રજૂ કરવો જરૂરી છે. પેનલ દ્વારા ભાગ લેનારનો આત્મવિશ્વાસ પણ જોવામાં આવે છે.

10.22. સંદર્ભ અને વિશેષ વાંચન

* www.egyankosh.ac.in <http://www.egyankosh.ac.in>

★ ★ ★